

Arrestatie

Iemand moest kwaad van Josef K. hebben gesproken, want zonder dat hij iets slechts had gedaan werd hij op een ochtend gearresteerd. De keukenmeid van mevrouw Grubach, zijn hospita, die hem elke dag tegen acht uur 's morgens zijn ontbijt bracht, kwam deze keer niet. Dat was nog nooit gebeurd. K. wachtte nog een poosje, zag van zijn hoofdkussen af de oude vrouw die tegenover hem woonde en die hem met een voor haar heel ongewone nieuwsgierigheid gadesloeg, maar toen, bevreemd en hongerig tegelijk, belde hij. Onmiddellijk werd er geklopt en er kwam een man binnen die hij hier in huis nog nooit had gezien. Hij was slank en toch stevig gebouwd. Hij droeg een nauwsluitend zwart pak dat net als reiskostuums voorzien was van diverse plooiën, zakken, gespen, knopen en een ceintuur, en daardoor, zonder dat je een duidelijk beeld kreeg van waarvoor het moest dienen, buitengewoon praktisch leek. 'Wie bent u?' vroeg K. en zat meteen half overeind in bed. De man negeerde de vraag echter, alsof je zijn verschijning gewoon te aanvaarden had, en zei op zijn beurt alleen: 'U hebt gebeld?' 'Anna moet mijn ontbijt brengen,' zei K., terwijl hij zonder verder iets te zeggen probeerde, door op te letten en zijn verstand te gebruiken, uit te vinden wie de man eigenlijk was. Die stelde zich echter niet al te lang bloot aan zijn blikken, maar keerde zich om naar de deur, die hij een eindje opendeed om tegen iemand die kennelijk vlak achter de deur stond te zeggen: 'Hij wil dat Anna hem zijn ontbijt brengt.' Daarop werd in de kamer ernaast kort gelachen, je kon uit de klank niet opmaken of er niet meer personen bij betrokken waren. Hoewel de vreemde man daardoor niets te weten had kunnen komen wat hij niet ook eerder al wist, zei hij nu toch tegen K., op de toon van

een officiële mededeling: 'Dat kan niet.' 'Dat zou iets nieuws zijn,' zei K., sprong uit bed en trok snel zijn broek aan. 'Ik wil wel eens zien wat dat voor lieden zijn in de kamer hiernaast en hoe mevrouw Grubach deze stoornis tegenover mij zal verantwoorden.' Het drong weliswaar meteen tot hem door dat hij dat niet hardop had moeten zeggen en dat hij daardoor in zekere zin een recht op toezicht van de vreemdeling erkende, maar dat leek hem nu niet belangrijk. De vreemdeling vatte het echter wel zo op, want hij zei: 'Zou u maar niet liever hier blijven?' 'Ik wil noch hier blijven, noch door u worden aangesproken zolang u zich niet aan mij voorstelt.' 'Het was goed bedoeld,' zei de vreemdeling terwijl hij nu uit zichzelf de deur opendeed. In de kamer ernaast, waar K. langzamer naar binnen ging dan hij wilde, zag het er op het eerste gezicht bijna precies hetzelfde uit als de vorige avond. Het was de huiskamer van mevrouw Grubach, misschien was er in deze kamer propvol meubelen, dekens, porselein en foto's een beetje meer ruimte dan anders, dat kon je niet meteen vaststellen, temeer daar de belangrijkste verandering bestond uit de aanwezigheid van een man die bij het open raam zat met een boek, waaruit hij nu opkeek. 'U had in uw kamer moeten blijven! Heeft Franz dat niet tegen u gezegd?' 'Hoor eens, wat wilt u eigenlijk?' zei K. terwijl hij van deze nieuwe kennis naar de met Franz aangeduide man keek, die in de deuropening was blijven staan, en daarna weer terug. Door het open raam kon je de oude vrouw weer zien, die met de typische nieuwsgierigheid van oude mensen naar het nu tegenoverliggende raam was komen lopen om ook verder alles te kunnen zien. 'Ik wil toch mevrouw Grubach—,' zei K., maakte een beweging alsof hij zich losrukte van de twee mannen, hoewel die ver van hem af stonden, en wilde verdergaan. 'Nee,' zei de man bij het raam, gooide het boek op een tafeltje en stond op. 'U mag niet weggaan, u bent immers gevangengenomen.' 'Daar lijkt het wel op,' zei K. 'En waarom dan wel?' vroeg hij vervolgens. 'Wij hebben niet de opdracht u dat te vertellen. Gaat u maar in uw kamer wachten. De procedure is nu eenmaal begonnen en u zult alles te bestemder tijd te horen krijgen. Ik ga mijn bevoegdheid te buiten als ik zo vriendelijk tegen u spreek. Maar ik hoop dat niemand anders dan Franz het hoort, en die is zélf tegen alle voorschriften in vriendelijk tegen u. Als u ook verder zo veel

geluk heeft als bij de keuze van uw bewakers, dan kunt u de toekomst vol vertrouwen tegemoet zien.' K. wilde gaan zitten, maar nu zag hij dat er in de hele kamer geen gelegenheid was om te zitten, behalve de leunstoel bij het raam. 'U zult nog wel inzien hoe waar dat allemaal is,' zei Franz en hij kwam tegelijk met de andere man op hem af. Vooral de laatste was veel groter dan K. en gaf hem herhaaldelijk schouderklopjes. Beiden voelden ze aan K.'s nachthemd en zeiden dat hij nu een veel slechter hemd zou moeten aantrekken, maar dat zij dit hemd net als zijn andere lijfgoed in bewaring zouden nemen om het hem, als zijn zaak gunstig zou aflopen, weer terug te geven. 'U kunt uw spullen beter aan ons afgeven dan bij het depot,' zeiden ze, 'want in het depot gaan vaak dingen mis en bovendien verkopen ze daar de dingen na een bepaalde tijd, zonder na te gaan of de betreffende procedure is afgelopen of niet. En wat duren zulke processen vooral de laatste tijd lang! U zou dan uiteindelijk wel van het depot de opbrengst krijgen, maar die opbrengst is in de eerste plaats zelf al gering, want bij de verkoop beslist niet het hoogste bod maar de hoogste omkoopsom, en in de tweede plaats leert de ervaring dat die opbrengsten, als ze van hand tot hand en van jaar tot jaar worden doorgegeven, steeds kleiner worden.' K. schonk nauwelijks aandacht aan wat ze zeiden; aan het beschikkingsrecht over zijn bezittingen, dat hij misschien nog bezat, hechte hij niet veel waarde, het was veel belangrijker voor hem duidelijkheid te krijgen over zijn situatie; maar in aanwezigheid van deze lieden kon hij niet eens nadenken, steeds weer stootte de buik van de tweede bewaker – het konden immers alleen maar bewakers zijn – waarlijk vriendschappelijk tegen hem aan, maar als hij opkeek, zag hij een bij dit dikke lichaam helemaal niet passend droog, benig gezicht, met een grove zijwaarts verdraaide neus, dat over hem heen blikken wisselde met de andere bewaker. Wat waren dat eigenlijk voor mensen? Waar hadden ze het over? Bij welke instantie hoorden ze? K. leefde toch in een rechtsstaat, overal heerste vrede, alle wetten waren van kracht, wie waagde het hem in zijn woning te overvallen? Hij had altijd de neiging alles zo luchtig mogelijk op te vatten, het ergste pas te geloven als het ergste zich voordeed, geen voorzorgsmaatregelen te nemen voor de toekomst, zelfs als alles er dreigend uitzag. Maar in dit geval leek hem dat niet juist, je kon het wel al-

lemaal als een grap opvatten, als een grove grap die om hem onbekende redenen, misschien omdat het vandaag zijn dertigste verjaardag was, door zijn collega's van de bank was georganiseerd, dat was natuurlijk mogelijk, misschien hoefde hij maar op de een of andere manier de bewakers in hun gezicht uit te lachen en zouden ze dan meelachen, misschien waren het kruiers van de hoek, daar leken ze wel op – maar toch was hij feitelijk al bij de eerste aanblik van deze bewaker, Franz, vastbesloten geweest zelfs niet het minste voordeel dat hij misschien tegenover deze lieden bezat uit handen te geven. Dat ze later zouden zeggen dat hij niet tegen een grap kon beschouwde K. als een heel klein risico, maar hij herinnerde zich wel – zonder dat het overigens zijn gewoonte was van ervaringen te leren – een paar op zichzelf onbetekenende gevallen waarin hij zich in tegenstelling tot zijn vrienden bewust, zonder het minste gevoel voor de mogelijke gevolgen, zeer onvoorzichtig had gedragen en daarvoor door het resultaat was gestraft. Dat zou niet weer gebeuren, in elk geval deze keer niet, als het een komedie was, dan speelde hij mee.

Nog was hij vrij. 'Als u mij toestaat,' zei hij, terwijl hij haastig tussen de bewakers door zijn kamer in ging. 'Hij lijkt zijn verstand te gebruiken,' hoorde hij achter zich zeggen. In zijn kamer rukte hij meteen de laden van zijn bureau open, alles lag daar uiterst ordelijk in, maar juist de identiteitspapieren die hij zocht kon hij in zijn opwinding niet meteen vinden. Uiteindelijk vond hij zijn fietsvergunning en wilde daar al mee naar de bewakers toe gaan, maar dat papiertje leek hem vervolgens toch te onbetekenend en hij zocht verder tot hij zijn geboortebewijs vond. Toen hij weer terugkwam in de kamer ernaast, ging juist de deur tegenover de zijne open en wilde mevrouw Grubach daardoor binnenkomen. Je zag haar maar een ogenblik, want nauwelijks had ze K. herkend of ze werd kennelijk verlegen, verontschuldigde zich, verdween en trok de deur uiterst voorzichtig dicht. 'Komt u toch binnen,' had K. nog net kunnen zeggen. Maar nu stond hij met zijn papieren midden in de kamer, keek nog naar de deur die niet opnieuw open ging en schrok pas op toen hij geroepen werd door de bewakers, die aan het tafeltje bij het open raam, zoals K. nu zag, zijn ontbijt zaten te verorberen. 'Waarom kwam ze niet binnen?' vroeg hij. 'Ze mag er niet in,' zei de grote bewaker, 'u bent toch

gearresteerd.' 'Hoe kan ik nu gearresteerd zijn? En ook nog op deze manier?' 'Nu begint u dus weer,' zei de bewaker, terwijl hij een stuk brood in het honingpotje doopte. 'Op zulke vragen geven wij geen antwoord.' 'U zult wel antwoord móéten geven,' zei K. 'Hier zijn mijn identiteitspapieren, laat u mij nu de uwe maar eens zien en vooral het arrestatiebevel.' 'Ach lieve hemel,' zei de bewaker, 'dat u zich toch niet bij uw situatie kunt neerleggen en dat u het erop toe schijnt te leggen ons, die u waarschijnlijk van al uw medemenses het meest na staan, onnodig te ergeren.' 'Het is zo, gelooft u het toch,' zei Franz, bracht het koffiekopje dat hij in zijn hand had niet naar zijn mond maar keek K. met een lange, waarschijnlijk veelzeggende, maar ondoorgroendelijke blik aan. K. liet zich zonder het te willen meevoeren in een dialoog van blikken met Franz, maar gaf toen toch een klap op zijn papieren en zei: 'Hier zijn mijn identiteitspapieren.' 'Wat kunnen die ons nou toch schelen?' riep de grote bewaker meteen, 'u gedraagt zich nog erger dan een kind. Wat wilt u toch? Wilt u dat grote, verdomde proces van u tot een snel einde brengen door met ons, bewakers, over een arrestatiebevel te gaan discussiëren? Wij zijn ondergeschikte beampten die van identiteitspapieren niets afweten en die met uw zaak niets anders van doen hebben dan dat ze tien uur per dag de wacht bij u houden en daarvoor betaald worden. Dat is al wat wij zijn, maar toch zijn wij in staat te begrijpen dat de boven ons gestelde autoriteiten bij wie wij in dienst zijn, voordat zij een bevel geven tot een arrestatie zich heel goed informeren over de redenen voor de arrestatie en de persoon van de arrestant. Daarin is geen vergissing mogelijk. Onze autoriteiten, voor zover ik ze ken, en ik ken alleen de laagste rangen, gaan toch niet op zoek naar de schuld onder de bevolking, maar worden zoals de wet zegt door de schuld aangetrokken en moeten ons bewakers daarop afsturen. Dat is de wet. Waar zou dan een vergissing kunnen bestaan?' 'Die wet ken ik niet,' zei K. 'Des te erger voor u,' zei de bewaker. 'Hij bestaat waarschijnlijk alleen in jullie hoofden,' zei K., hij wilde op de een of andere manier in de gedachten van de bewakers binnensluipen, die in zijn voordeel beïnvloeden of er zijn intrek in nemen. Maar de bewaker zei alleen afwijzend: 'U krijgt hem wel te voelen.' Franz mengde zich in het gesprek en zei: 'Zie je wel Willem, hij geeft toe dat hij de wet niet kent en beweert tegelijkertijd

dat hij onschuldig is.' 'Je hebt volkomen gelijk, maar hem kun je niets uitleggen,' zei de andere. K. antwoordde niets meer; moet ik, dacht hij, door het gezwets van deze laagste uitvoerders – ze geven zelf toe dat te zijn – mij nog meer van de wijs laten brengen? Ze praten toch zeker over dingen die ze volstrekt niet begrijpen. Hun zekerheid bestaat alleen bij de gratie van hun domheid. Een paar woorden, gewisseld met iemand van mijn eigen niveau, zullen alles onvergelijkelijk veel helderder maken dan het langste gesprek met deze lieden.

Hij liep een paar keer in de open ruimte van de kamer heen en weer, aan de overkant zag hij de oude vrouw die een nog veel oudere grijsaard, die ze in haar armen hield, naar het raam had gesleept; K. moest een eind maken aan deze vertoning. 'Brengt u mij naar uw meerdere,' zei hij. 'Zodra hij dat wenst,' zei de bewaker die met Willem was aangeduid. 'En nu raad ik u aan,' voegde hij eraan toe, 'naar uw kamer te gaan, zich rustig te houden en af te wachten wat er over u besloten wordt. Wij geven u de raad zich niet door nutteloze gedachten te laten afleiden, maar uw verstand te gebruiken, er zullen hoge eisen aan u worden gesteld. U hebt ons niet zo behandeld als we op grond van onze tegemoetkomingheid verdiend zouden hebben, u bent vergeten dat wij, wat we ook zijn, in elk geval nu in tegenstelling tot u vrije mannen zijn, dat is geen klein overwicht. Desalniettemin zijn wij bereid, als u geld hebt, een klein ontbijt voor u te halen bij het koffiehuis aan de overkant.'

Zonder op dit aanbod in te gaan, stond K. een tijd lang stil. Misschien zouden die twee, als hij de deur van de volgende kamer of zelfs de deur van de voorkamer opendeed, hem helemaal niet durven tegenhouden, misschien was de eenvoudigste oplossing van het hele probleem het op de spits te drijven. Maar misschien zouden ze hem toch grijpen en als ze hem eenmaal op de grond hadden, dan was ook alle overwicht verloren dat hij nu tegenover hen in zekere zin nog in stand kon houden. Daarom gaf hij de voorkeur aan de zekerheid van de oplossing die een natuurlijk verloop zou moeten meebrengen, en ging terug naar zijn kamer zonder dat er zijnerzijds of van de kant van de bewakers verder nog een woord was gevallen.

Hij liet zich op zijn bed vallen en pakte van zijn nachtkastje

een mooie appel, die hij gisteravond voor het ontbijt had klaargelegd. Nu was het zijn enige ontbijt, maar in elk geval, zoals hij bij de eerste grote hap kon vaststellen, veel beter dan het ontbijt uit het smerige nachtcafé had kunnen zijn, dat hij door de goedgunstigheid van de bewakers had kunnen krijgen. Hij voelde zich goed en optimistisch, hij verzuimde weliswaar vanochtend van zijn werk bij de bank, maar dat was gezien de betrekkelijk hoge positie die hij daar bekleedde gemakkelijk geëxcuseerd. Moest hij het echte excuus aanvoeren? Dat was hij wel van plan. Als ze hem niet zouden geloven, wat in dit geval begrijpelijk was, dan kon hij mevrouw Grubach als getuige vragen of eventueel de twee oude mensen van de overkant, die nu waarschijnlijk op mars waren naar het tegenoverliggende raam. Het verbaasde K., van de bewakers uit geredeneerd verbaasde het hem in elk geval, dat ze hem zijn kamer in hadden gedreven en hem daar alleen hadden gelaten, waar hij toch in tienvoud de mogelijkheid had zichzelf om te brengen. Tegelijkertijd vroeg hij zich echter af, nu van zichzelf uit geredeneerd, wat hij voor reden kon hebben om dat te doen. Dat die twee hiernaast zaten soms, en hem zijn ontbijt afhandig hadden gemaakt? Het zou zo zinloos geweest zijn zich om te brengen dat hij er, zelfs als hij het gewild had, vanwege de zinloosheid ervan niet toe in staat zou zijn geweest. Als de verstandelijke beperktheid van de bewakers niet zo opvallend was geweest had je kunnen aannemen dat ook zij het op grond van dezelfde overtuiging niet als een risico zagen, hem alleen te laten. Ze mochten nu, als ze graag wilden, kijken hoe hij naar een muurkastje liep waarin hij een goede jenever bewaarde, hoe hij eerst een glaasje leegde als vervanging van zijn ontbijt en hoe hij een tweede glaasje gebruikte om zich moed in te drinken, het laatste alleen uit voorzorg voor het onwaarschijnlijke geval dat het nodig zou zijn.

Toen schrok hij zo van wat ze uit de kamer ernaast tegen hem riepen, dat hij met zijn tanden tegen het glas stootte. 'De opziener roept u,' klonk het. Hij schrok alleen van het schreeuwen, het kort afgebeten militair aandoende schreeuwen dat hij van bewaker Franz volstrekt niet had verwacht. Het bevel zelf was hem zeer welkom, 'eindelijk' riep hij terug, deed de muurkast op slot en haastte zich meteen naar de kamer ernaast. Daar stonden de twee bewakers, die hem, alsof dat vanzelf sprak, weer terugjoegen

in zijn kamer. ‘Wat denkt u wel?’ riepen ze, ‘wilt u in uw hemd voor de opziener verschijnen? Hij laat u een pak ransel geven en ons ook!’ ‘Laat me met rust, verdomme,’ riep K., die al tot bij zijn kleerkast was teruggedrongen, ‘als jullie mij in bed overvallen, kun je niet verwachten dat ik mijn zondagse pak aan heb.’ ‘Het helpt niets,’ zeiden de bewakers, die elke keer dat K. schreeuwde heel rustig, ja haast treurig werden en hem daardoor in de war maakten of in zekere zin tot bezinning brachten. ‘Belachelijk ceremonieel,’ gromde hij nog, maar hij pakte al een jasje van de stoel en hield dat een poosje met beide handen op, alsof hij het aan het oordeel van de bewakers onderwierp. Ze schudden hun hoofd. ‘Het moet een zwart jasje zijn,’ zeiden ze. Daarop gooide K. het jasje op de grond en zei—hij wist zelf niet met welke bedoeling hij het zei—: ‘Het is toch nog niet de rechtszitting zelf.’ De bewakers glimlachten, maar bleven bij hun ‘het moet een zwart jasje zijn’. ‘Als ik daar de zaak mee bespoedig, vind ik het best,’ zei K., deed zelf zijn kleerkast open, zocht lang tussen zijn vele pakken, koos zijn beste zwarte pak uit, een kostuum met een colbert dat door zijn snit in zijn kennissenkring nogal opzien had gebaard, trok nu ook een ander hemd aan en begon zich zorgvuldig aan te kleden. Heimelijk geloofde hij dat hij bespoediging van het geheel had bereikt doordat de bewakers vergeten waren hem te dwingen een bad te nemen. Hij hield ze in de gaten, of ze het zich misschien nog zouden herinneren, maar dat kwam natuurlijk helemaal niet in hen op, maar daar stond tegenover dat Willem niet vergat Franz naar de opziener te sturen met de mededeling dat K. zich aan het aankleden was.

Zodra hij helemaal aangekleed was, moest hij vlak voor Willem langs door de lege kamer ernaast naar de volgende kamer, waarvan de dubbele deuren al openstonden. Deze kamer werd zoals K. precies wist sinds korte tijd bewoond door een zekere juffrouw Bürstner, een typiste die heel vroeg naar haar werk placht te gaan en laat weer thuiskwam, en met wie K. niet veel meer dan de dagelijkse begroetingen had gewisseld. Nu was het nachtkastje van haar bed als tafel voor het verhoor naar het midden van de kamer gesleept en de opziener zat daarachter. Hij had zijn benen over elkaar geslagen en een arm op de rugleuning van zijn stoel gelegd. In een hoek van de kamer stonden drie jongemannen naar de fo-

to's van juffrouw Bürstner te kijken die op een aan de wand gehangen kleed geprikt waren. Aan de kruik van het open raam hing een witte blouse. In het raam ertegenover lagen de twee bejaarden weer, maar hun gezelschap had zich nu uitgebreid want achter hen, hoog boven hen uitstekend, stond een man met een op de borst openstaand hemd, die zijn rossige puntbaard met zijn vingers kneedde en draaide.

'Josef K.?' vroeg de opziener, misschien alleen om K.'s rondwalende blikken op zich te richten. K. knikte. 'U bent waarschijnlijk zeer verrast door de gebeurtenissen van vanochtend?' vroeg de opziener terwijl hij met beide handen de paar voorwerpen verschoof die op het nachtkastje lagen, de kaars met lucifers, een boek en een speldenkussen, alsof het voorwerpen waren die hij bij de zitting nodig had.

'Zeker,' zei K., en het aangename gevoel eindelijk tegenover een verstandig mens te staan en met hem over zijn zaak te kunnen spreken maakte zich van hem meester, 'zeker ben ik verrast, maar ik ben beslist niet zéér verrast.' 'Niet zeer verrast?' vroeg de opziener terwijl hij de kaars nu midden op het kastje zette en de andere voorwerpen eromheen groepeerde. 'U begrijpt mij misschien verkeerd,' haastte K. zich op te merken. 'Ik bedoel—' Hier viel K. zichzelf in de rede en keek of er een stoel was. 'Ik mag toch gaan zitten?' vroeg hij. 'Dat is niet gebruikelijk,' antwoordde de opziener. 'Ik bedoel,' zei K. nu zonder verdere pauze, 'ik ben beslist zeer verrast, maar je bent, als je dertig jaar op de wereld bent en je er alleen doorheen hebt moeten slaan, zoals mij beschoren was, gehard tegen verrassingen en je tilt er niet zo zwaar aan. Vooral die van vandaag niet.' 'Waarom vooral die van vandaag niet?' 'Ik wil niet zeggen dat ik het allemaal als een grap beschouw, daar lijken de voorbereidingen die getroffen zijn mij toch te uitgebreid voor. Alle medebewoners van het pension zouden erbij betrokken moeten zijn en ook u allemaal, dat zou de grenzen van een grap te buiten gaan. Ik wil dus niet zeggen dat het een grap is.' 'Geheel juist,' zei de opziener terwijl hij controleerde hoeveel lucifers er in het lucifersdoosje zaten. 'Maar aan de andere kant,' vervolgde K., die zich hierbij tot allen wendde en zich zelfs graag tot de drie bij de foto's zou hebben gewend, 'maar anderzijds kan de zaak ook niet van groot belang zijn. Ik maak dat op uit het feit dat ik aange-

klaagd ben, maar niet de minste schuld kan ontdekken op grond waarvan men mij zou kunnen aanklagen. Maar dat is bijzaak, de grote vraag is: door wie ben ik aangeklaagd? Welke instantie leidt het onderzoek? Bent u ambtenaar? Niemand heeft een uniform, als men uw kostuum'—hier richtte hij zich tot Franz—'geen uniform wil noemen, want het is toch eerder een reiskostuum. In deze kwesties eis ik helderheid en ik ben ervan overtuigd dat we na deze opheldering allerhartelijkst afscheid van elkaar zullen kunnen nemen.' De opziener legde het lucifersdoosje met een klap op het nachtkastje. 'U hebt het helemaal bij het verkeerde eind,' zei hij. 'Deze heren en ik zijn voor uw aangelegenheid volkomen bijzaak, wij weten er zelfs vrijwel niets van. Wij zouden de meest officiële uniformen kunnen dragen zonder dat uw zaak er ook maar iets slechter voor zou staan. Ik kan u ook volstrekt niet zeggen dat u aangeklaagd bent, of beter gezegd, ik weet niet of u dat bent. U bent gearresteerd, dat is juist, meer weet ik niet. Misschien hebben de bewakers iets anders gebazeld, dat is dan niet meer dan gebazel geweest. Al kan ik nu dus ook uw vragen niet beantwoorden, ik kan u wel aanraden minder aan ons te denken en aan wat er met u zal gebeuren, en liever meer aan uzelf te denken. En maakt u niet zo veel kabaal over het gevoel dat u onschuldig bent, dat verstoort de niet werkelijk slechte indruk die u voor het overige maakt. U zou ook in het algemeen terughoudender moeten zijn met wat u zegt, bijna alles wat u eerder hebt gezegd hadden we wel uit uw gedrag kunnen afleiden, ook als u maar een paar woorden had gezegd, bovendien was het niet iets wat buitengewoon gunstig voor u was.'

K. staarde de opziener aan. Kreeg hij hier schoolse lesjes van een misschien wel jongere man? Werd hij voor zijn openhartigheid bestraft met een berisping? En over de reden voor zijn arrestatie en over degene die opdracht had gegeven kreeg hij niets te horen? Hij raakte in een zekere opwinding, hij liep heen en weer, wat niemand hem belette, trok zijn manchetten op, voelde aan zijn borst, streek zijn haar glad, passeerde de drie heren, zei 'het is toch ook zinloos', waarna ze zich naar hem omkeerden en hem welwillend maar ernstig aankeken, en bleef ten slotte weer staan voor het kastje van de opziener. 'Officier van justitie Hasterer is een goede vriend van mij,' zei hij. 'Kan ik hem bellen?' 'Zeker,' zei de opzie-

ner, 'maar ik weet niet wat voor zin dat zou hebben, tenzij u een of andere privéaangelegenheid met hem zou moeten bespreken.' 'Wat voor zin?' riep K., meer onthutst dan geërgerd. 'Wie bent u dan wel? U wilt een zin en u voert het meest zinloze op wat er bestaat? Is het niet ten hemel schreiend? De heren hebben mij om te beginnen overvallen en nu zitten of staan ze hier maar wat en laten mij voor u opzitten en pootjes geven. Wat voor zin het zou hebben, een officier van justitie te bellen als ik zogenaamd gearresteerd ben? Goed, dan bel ik niet.' 'O jawel,' zei de opziener terwijl hij zijn hand uitstak in de richting van de hal, waar de telefoon was, 'jawel, belt u toch alstublieft.' 'Nee, ik wil niet meer,' zei K., terwijl hij naar het raam liep. Aan de overkant bevond het gezelschap zich nog steeds voor het raam, het leek alleen doordat K. bij het raam was komen staan enigszins gestoord in het rustig toeschouwen. De oude mensen wilden opstaan, maar de man achter hen stelde ze gerust. 'Daar heb je ook zulke toeschouwers,' riep K. heel hard tegen de opziener terwijl hij met zijn wijsvinger naar buiten wees. 'Ga daar weg,' riep hij vervolgens naar de overkant. De drie mensen weken ook onmiddellijk een paar passen terug, de twee oude mensen zelfs tot achter de man, die ze met zijn brede lichaam dekte en te oordelen naar de bewegingen van zijn mond iets zei wat op deze afstand onverstaaenbaar was. Helemaal verdwenen ze echter niet, ze leken te wachten op het ogenblik waarop ze ongemerkt weer dichterbij het raam konden komen. 'Opdringerige, ongemanierde lieden!' zei K. toen hij zich weer omkeerde naar de kamer. De opziener was het mogelijksterwijs met hem eens, zoals K. met een zijwaartse blik meende waar te nemen. Maar het was evenzeer mogelijk dat hij helemaal niet geluisterd had, want hij had zijn hand stevig op het kastje gedrukt en leek de vingers wat lengte betreft te vergelijken. De twee bewakers zaten op een met een sierkleed bedekte koffer en wreven over hun knieën. De drie jongemannen stonden met hun handen in hun zij doeleloos rond te kijken. Het was stil als in een of ander vergeten kantoor. 'Wel, mijne heren,' riep K., een ogenblik lang had hij het gevoel dat hij ze allemaal op zijn schouders droeg, 'naar uw voorkomen te oordelen lijkt mijn zaak wel beëindigd te zijn. Ik ben van mening dat het het beste is, over de gefundeerdheid of ongefundeerdheid van uw optreden niet meer na te denken en de zaak met

een wederzijdse handdruk verzoeningsgezind af te sluiten. Als u die mening ook bent toegedaan, dan vraag ik u...' en hij stapte naar het kastje van de opziener en stak zijn hand naar hem uit. De opziener sloeg zijn ogen op, beet op zijn lippen en keek naar K.'s uitgestoken hand, nog steeds dacht K. dat de opziener die zou aannemen. Maar die stond op, pakte een bolhoed die op het bed van juffrouw Bürstner lag en zette die voorzichtig met beide handen op, zoals je bij het passen van nieuwe hoeden doet. 'Wat ziet u alles simpel!' zei hij daarbij tegen K. 'Wij moeten de zaak verzoeningsgezind beëindigen, volgens u? Nee, nee, dat gaat werkelijk niet. Waarmee ik anderzijds helemaal niet wil zeggen dat u de moed moet opgeven. Nee, waarom zou u? U bent alleen gearresteerd, verder niets. Dat moest ik u mededelen, dat heb ik gedaan en ook gezien hoe u het hebt opgevat. Daarmee is het genoeg voor vandaag en kunnen wij afscheid nemen, al is het maar voorlopig. U wilt nu waarschijnlijk wel naar de bank gaan?' 'Naar de bank?' vroeg K. 'Ik dacht dat ik gearresteerd was.' K. vroeg het met iets uitdagends, want hoewel zijn toegestoken hand niet was aangenomen, voelde hij zich vooral sinds de opziener was opgestaan steeds onafhankelijker van deze lieden. Hij speelde met ze. Hij was van plan ze, als ze zouden weggaan, tot de huisdeur achterna te lopen en hun zijn arrestatie aan te bieden. Daarom herhaalde hij ook: 'Hoe kan ik nu naar de bank gaan als ik gearresteerd ben?' 'Ach,' zei de opziener, die al bij de deur stond, 'u hebt mij verkeerd begrepen, u bent gearresteerd, zeker, maar dat hoeft u niet te verhinderen uw beroep uit te oefenen. U hoeft ook in uw normale levenswijze niet gehinderd te worden.' 'Dan is gearresteerd zijn niet heel erg,' zei K., terwijl hij dicht bij de opziener ging staan. 'Ik heb het nooit anders bedoeld,' zei deze. 'Maar dan lijkt zelfs de mededeling van de arrestatie niet erg noodzakelijk te zijn geweest,' zei K. en ging nog dicht bij hem staan. Ook de anderen waren dichterbij gekomen. Ze waren nu allemaal in een kleine ruimte bij de deur verzameld. 'Dat was mijn plicht,' zei de opziener. 'Een domme plicht,' zei K. onverbiddelijk. 'Dat kan wel,' antwoordde de opziener, 'maar wij willen met zulk gepraat niet onze tijd verliezen. Ik had aangenomen dat u naar de bank zou willen. Omdat u alle woorden weegt, zeg ik erbij: ik dwing u niet naar de bank te gaan, ik had alleen aangenomen dat u dat zou willen. En om dat

gemakkelijker voor u te maken en uw aankomst op de bank zo onopvallend mogelijk te laten verlopen, heb ik deze drie heren, uw collega's, hier te uwer beschikking gehouden.' 'Wat?' riep K., terwijl hij het drietal verbaasd aanstaarde. Deze zo vage, bloedeloze jongelieden die hij nog steeds alleen als groepje bij de foto's voor ogen had, waren inderdaad beambten van zijn bank, geen collega's, dat was te veel gezegd en bewees een leemte in de alwetendheid van de opziener, maar ondergeschikte beambten van de bank waren het inderdaad. Hoe kon K. dat niet gezien hebben? Wat moesten de opziener en de bewakers al zijn aandacht in beslag hebben genomen, dat hij deze drie niet had herkend. De stijve, met zijn handen zwaaiende Rabensteiner, de blonde Kullich met zijn diepliggende ogen en Kaminer met zijn onuitstaanbare, door een chronische spierkramp veroorzaakt glimlachje. 'Goedemorgen!' zei K. na een poosje en gaf de heren, die een correcte buiging maakten, een hand. 'Ik had u helemaal niet herkend. Nu zullen we dan maar aan het werk gaan, niet?' De heren knikten en lachten enthousiast, alsof ze daar de hele tijd op hadden gewacht, maar toen K. zijn hoed miste, die in zijn kamer was blijven liggen, gingen ze die met z'n allen achter elkaar aan lopend halen, wat toch wel op een zekere verlegenheid leek te wijzen. K. bleef staan en keek hen na door de twee deuropeningen, de laatste was natuurlijk de ongeïnteresseerde Rabensteiner, die alleen maar een elegant drafje had ingezet. Kaminer overhandigde hem de hoed en K. moest, zoals overigens ook vaak op de bank nodig was, uitdrukkelijk tegen zichzelf zeggen dat er achter het glimlachje van Kaminer geen opzet zat, dat hij niet eens opzettelijk kon glimlachen. In de hal deed vervolgens mevrouw Grubach, die er helemaal niet erg schuld bewust uitzag, voor het hele gezelschap de huisdeur open en K. keek, zoals zo vaak, neer op haar schortband die zo onnodig diep in haar kolossale lijf sneed. Beneden besloot K., met zijn horloge in zijn hand, een taxi te nemen om de vertraging, die al een half uur bedroeg, niet onnodig te verlengen. Kaminer liep naar de hoek om een taxi te halen, de andere twee probeerden kennelijk K. te vermaken, toen Kullich naar de deur van het huis aan de overkant wees waarin juist de man met de blonde puntbaard verscheen die, een beetje verlegen omdat hij zich nu in zijn volle lengte liet zien, achteruit stapte naar de muur en daar tegenaan

leunde. De oude mensen waren waarschijnlijk nog op de trap. K. ergerde zich aan Kullich, dat die de aandacht op de man vestigde, die hij zelf al eerder had gezien, ja, die hij zelfs verwacht had. 'Niet die kant op kijken,' snauwde hij, zonder te merken hoe opvallend zo'n manier van spreken tegen volwassen mannen was. Maar er was ook geen verklaring nodig, want op dat moment kwam de taxi eraan, ze gingen zitten en reden weg. Toen drong het tot K. door dat hij het weggaan van de opziener en de bewakers helemaal niet had opgemerkt, de opziener had de drie beambten aan zijn oog onttrokken, en nu weer de beambten de opziener. Veel tegenwoordigheid van geest bewees dat niet, en K. nam zich voor in dit opzicht beter op zichzelf te letten. Toch draaide hij zich onwillekeurig nog om en boog zich over de hoedenplank van de taxi om wellicht de opziener en de bewakers nog te zien. Maar meteen keerde hij zich weer om zonder ook maar geprobeerd te hebben iemand te zoeken, en ging op zijn gemak achterover zitten in de hoek van de wagen. Hoewel dat nergens uit bleek, zou hij juist nu wel aanspraak nodig hebben gehad, maar nu leken de heren vermoeid, Rabensteiner keek naar rechts uit de wagen, Kullych links en alleen Kaminer stond ter beschikking met zijn grijnslach waarover je menselijkerwijs geen grapje mocht maken.